

הגעגוע כנחש

שלושה שירים

מיידיש: מינה ועוזי פריידקין

דוד ספרד נולד בשנת 1903 בעיירה טריסק שבחבל ווהלין (כיום טוריסק באוקראינה). בבגרותו למד פילוסופיה באוניברסיטה בוורשה ולאחר מכן באוניברסיטת ננסי שבצרפת, שם השלים את הדוקטורט. בתחילת דרכו הספרותית פרסם שירים בעברית, אך ב־1924 עבר לכתוב ביידיש בלבד. קובץ שירים ראשון בשפה זו ראה אור ב־1929. עם שובו מצרפת לוורשה ב־1932 נעשה פעיל בחוגי השמאל הספרותי היהודי והצטרף למפלגה הקומוניסטית הפולנית הבלתי לגאלית.

במהלך מלחמת העולם השנייה שהה ספרד בברית המועצות. בשו בו לפולין ב־1946 הפך לדמות מרכזית בקהילה היהודית הפולנית, ובעיקר במוסדות התרבות שלה. הוא כיהן עד 1962 כמזכיר הכללי של הנהלת האגודה החברתית-תרבותית של יהודי פולין, וכן כמנהל ועורך ראשי של הוצאת הספרים 'יידיש-בונך' (שהוציאה לאור כשלוש מאות ספרים) וכעורך הירחון הספרותי 'יידישע שריפטן' (כתבים יהודיים). ספרד האמין שעל הקומוניסטים היהודים להבטיח את שגשוגה של תרבות יידיש בפולין ושאף למצוא מקום לספרות יידיש בעולם שלאחר השואה.

בעקבות המסע האנטישמי בפולין בשנת 1968, שבמסגרתו נסגרו הוצאת הספרים והירחון שבניהולו, עזב ספרד את פולין יחד עם אשתו, חוקרת הקולנוע רגינה דרייר-ספרד, ועם בנו, המתמטיקאי ליאון ספרד, והשתקע בישראל. נכדו הוא עורך-הדין מיכאל ספרד המתמחה בזכויות אדם.

שיריו של דוד ספרד תורגמו לפולנית, אך עד כה לא זכו לתרגום עברי. הרקע לשיר "על אותה אדמה גדלנו" הוא גילויי האנטישמיות בפולין בשנים 1956-1957. שני השירים האחרים ("לבני", "לעצמו"), שנכתבו בהפרש של אחת-עשרה שנים, האחד בפולין והשני בישראל, מתארים באופן חסר אשליות וכואב את גורלו של משורר הכותב בשפה שנידונה לכליה. ספרד נפטר בירושלים ב־1981.

לְבָנִי

מִן הַדֶּרֶךְ
אֶל יְמֵי מְנוּחַ
הַבֹּאתִי לָךְ, בְּנִי, שֵׁי נִפְלָא:
אֶת מְלֹא יְפֵי אֶרְצֵנוּ –
הָרִים הַמְלֻמָּדִים כִּי־צַד לְחֹשֶׁב בְּשִׁקְט,
נְהוּרוֹת הַנְּחָפְזִים לִיעֵדֶם שֶׁבְּמֶרְחָק
וְאֵינָם נָחִים לָרְגַע,
דְּמָמַת עֲצִים גָּאָה בְּדַמְדוּמֵי הַסֵּתוּ –
עַל כָּל אֶלֶּה סִפְרָתִי בִּי־יֵדֵשׁ בְּשִׁירִי –
הַתּוֹכֵל לְהַבִּינוּ?

בְּכָל מְקוֹם סָבִיב רְאִיתִי:
אֵיךְ מְלַהֶגֶת בְּצִיּוֹץ אוֹהֵב
צִפּוֹר עִם גּוֹזְלָהּ,
אֵיךְ כָּל גּוֹר קֹטֵנֶטֶן
חֹשׁ מִיד לְקִרְיַאת הוֹרִיו,
אֵיךְ עֲנָפִים הַמַּתְעַרְסְלִים בְּזֹהַר יֶרֶקָרֵק
מֵאֲזִינִים לְרַחֵשׁ לְשֹׁד הָעֵץ
וְאֵיךְ גְּלִי נֶהָר
בְּשִׁעְשׁוּעֵי נְדוּדֵיהֶם
לוֹחֲשִׁים זֶה לָזֶה
בְּשִׁפְתָם רֶכֶת הַקֶּצֶף

כָּל זֹאת בְּמוֹ עֵינֵי רְאִיתִי –
מָה אִם כֵּן עָלִי עוֹד לַעֲשׂוֹת
כְּדִי שְׁגֹם אֶתָּה, בְּנִי,
תּוֹכֵל אֶת שִׁירִי, שִׁיר יִי־יֵשׁ, לְהַבִּין?

[1961]

לעצמו

מְכִיר אֲנִי מְשׁוֹרֵר יִידִישׁ
שֶׁמֶדְבַּר יָמִים תְּמִימִים
לְעַצְמוֹ.
מְגוֹלֵל בַּחֲרוּזִים אֶת שְׂמִיחָתוֹ
מִתְנַה אֶת צִעְרוֹ –
בְּפָנַי עֲצָמוֹ.
וְרַק הֵצֵל הַמְּלוֹה כָּל אֶחָד מִצְעָדָיו
סוֹפֵג אֶת הַמְּלִים חֶרֶשׁ אֶל קֶרְבּוֹ
וּבִדְמָמָה שְׁמֻסָּבִיב
חוֹרֵת אוֹתָן בְּאֶבֶן.

עִם רֶדֶת עָרֵב נִפְרָשִׁים תַּחַת רִגְלָיו
סְדִינֵי עֲצָבוֹת,
רוּחוֹת מְזֻמְרוֹת לוֹ נִגּוֹן מִן הָעֶבֶר.
שֶׁקוֹעַ בַּחֲלוּמוֹתָיו
הוּא מְטַפֵּס וְעוֹלָה,
עַד אֲשֶׁר הִגְעָגוּעַ כְּנַחֲשׁ
הָאוֹרֵב בְּכָל נִקְיָק
מִרְעִיל אֶת שִׁירָו
בְּתוֹגָתוֹ הָעֵמֶקָה
שֶׁל הָאֵין-סוֹף.

[1972]

על אותה האדמה גדלנו

על אותה האדמה גדלנו, תחת אותם השמים,
ושניהם כה יקרו ללבנו,
אך כמין חלודה עלה בינינו עבש ישן,
שאותו לא הסרנו שנינו.

למען תהלתך לא חסו
על חייהם אבות אבותי –
על כך כל עיר תעיד,
ויעיד כל גבע, כל גיא.

אף אלה שבדרכי תבל תועים
ובלבם זכר עול וחרפה,
את נחוחות שדותיך לעד נושאים,
ואת מנגינת שירך.

עודם שרויים בכאכם ועלבונם,
אך חרף זאת, טרופי געגועים,
הנציחו את עריך במחוזות אי-שם,
כדי לחוש בבית על אדמת זרים.

כי על אותה האדמה גדלו הם, תחת אותם השמים,
ושניהם כה יקרו ללבנו –
אך כמין חלודה עלה בינינו עבש ישן,
שאותו לא הסרנו שנינו.

[1957]